

Forbrydelse og straf

INDLÆG

08.09.2022

Af forskningsprofessor Rasmus Landersø og forskningsprofessor Lars Højsgaard Andersen
ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

I de seneste dage har regeringen fremlagt nye retspolitiske tiltag bl.a. om længere straffe. Tiltagene har allerede mødt modstand fra forskere og personer med kriminalpræventivt arbejde.

I denne kommentar vil vi beskrive, hvad vi fra forskningen ved om konsekvenserne af straf for kriminalitet. Og vi vil beskrive, hvordan fastlæggelse af strafferammer involverer subjektive afvejsninger, som i sidste ende kan gøre det svært at lovgive om straf udelukkende på baggrund af objektive forskningsresultater.,

Afskrækkelse

Et hovedformål ved straf er at afskrække. "Hvis du gør A, så sker der B." Et enkelt ræsonnement.

Et problem med ræsonnementet er dog, at det sjældent er langsigtede konsekvenser, der kommer op på lystavlen, når man er i sine følelsers vold, som det ofte er tilfældet ved voldsepisoder. Kun få studier finder en præventiv effekt af længere fængselsstraffe – flere finder ingen effekt.

Et relateret problem er, at kriminelle handlinger begås ud fra en antagelse om ikke at blive pågrebet. Hvem ville røve en bank, hvis man vidste, man ville blive anholdt kort tid efter?

Altså er en forbryders forventede straf ikke "2 år, hvis jeg begår vold". Det er "2 år, hvis jeg begår vold, og bliver dømt". Her viser forskningen, at en stigning i sandsynligheden for pågribelse, faktisk sænker kriminaliteten markant – både berigelse og vold – og specielt for unge i starten af en kriminel løbebane.

Resocialisering

Et andet formål med straf og fængsel er at opdrage. Her er resultaterne ikke entydige.

Den direkte effekt er en indespærringseffekt: Når man sidder i fængsel, er det sværere at begå

kriminalitet. Men nogle studier finder samtidig, at fængslet er en "kriminalitetsskole"; indespærring kan medføre mere kriminalitet senere.

Fængsel påvirker også andre aspekter af livet: Helt kort kan en fængselsstraf sænke beskæftigelsen, hvis man havde et arbejde før dommen. Var man derimod ledig, kan afsoningen faktisk hjælpe.

Forskningen viser også, at fængslet har afledte konsekvenser for familier. Det kan fx lede til skilsmisse. Og det øger børns risiko for anbringelse og forringer deres uddannelseschancer.

Retsfølelse

Straf er også et spørgsmål om retsfølelse. Straf har også hævn som formål. Og straffen skal afspejle gerningen.

Hvilken straf, der afspejler gerningen bedst, er dog subjektivt. Der er store forskelle på, hvordan forskellige personer ser på dette. Og forskning viser endda, at der er store forskelle på, hvor meget den samme person mener en kriminel handling bør straffes, alt efter om han eller hun har meget eller lidt kendskab til sagens detaljer.

Hvad koster kriminalitet?

Det er dog ikke kun aspekter som resocialisering og retsfølelse, der påvirker retspolitikken. Hvilke tiltag, der indføres, afhænger også af ens syn på omkostningerne. Poliiti, domstole og fængsler koster staten penge. Men er det de eneste omkostninger?

Det er fx dyrt for samfundet hvis personer, der afsoner lange domme, ikke bliver resocialiseret. Og så er der ofres omkostninger: Behandlinger for fysiske skader, behandlinger for psykiske skader og tabt arbejdsevne oven på traumatiske oplevelser, der alle kan vare ved i mange år. Og hvad med utryghed og frygten for at blive et offer?

Hvilke omkostninger, der skal tælles med, og hvor meget vægt de forskellige faktorer bør få, er også subjektive spørgsmål.

Retspolitik er subjektivt

Derfor er der ikke et rigtigt og forkert. Som forskere kan vi udtale os om effekter for klart definerede mål. Et eksempel kunne være: Hvad er det mest effektive værktøj til at sænke kriminaliteten?

Men vi kan ikke sige, hvordan kriminalitet bør straffes. Det indeholder en lang række subjektive overvejelser.

Resultaterne fra denne kommentar blev bragt i Jyllands-Posten den 28. august 2022.

ROCKWOOL Fondens kommentarer har ikke været underlagt peer review.